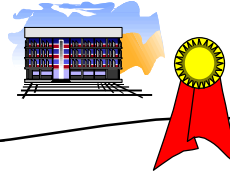

*Філософія,
методологія,
теорія та історія
державного
управління*

Радмила Войтович,
доктор наук з державного управління,
професор кафедри філософії
і методології державного управління НАДУ

Глобальний тероризм як виклик суспільному розвитку

У межах статті здійснено концептуальний аналіз тероризму як виклику суспільному розвитку, відповідно до цього з'ясовано причини виникнення глобального тероризму, розглянуто його основні рівні та форми, досліджено особливості впливу глобального тероризму на виникнення міжцивілізаційних конфліктів у розвитку сучасного світу, конкретизовано його наслідки для розвитку сучасного світу, проаналізовано механізми боротьби з ним.

Ключові слова: глобалізація, глобальний тероризм, міжнародний тероризм, глобалізаційні виклики, національна безпека, національна держава, міжцивілізаційні конфлікти, ідейний тероризм, політичний тероризм, націоналістичний тероризм, патріотичний тероризм, релігійний тероризм, економічний тероризм.

Within this article analyzes the conceptual challenge of terrorism as social development, hence ascertained the causes of global terrorism, the basic level and its forms, peculiarities influence the emergence of global terrorism mizhtsyvilizatsiynyh conflicts of the modern world is specified, its impact on development modern world, to analyze the mechanisms of dealing with it.

Key words: globalization, global terrorism, international terrorism, the challenges of globalization, national security, national state, between civilizational conflicts, ideological terrorism, political terrorism, nationalist terrorism, patriotic terrorism, religious terrorism, economic terrorism.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні перед сучасним світом постала дилема суспільного розвитку, пов'язана з новими глобалізаційними викликами, одним із яких є глобальний тероризм. Якщо раніше в умовах холодної війни спостерігалось зближення між окремими державами, які досить часто сповідували принципово різні фундаментальні цінності, то сьогодні формується новий світовий порядок, який роз'єднує держави і активізує тероризм.

Сучасний світ не налаштований на перемовини, діалог та компроміси в налагодженні відносин між державами. Відповідні національні інститути (армія, поліція, служби безпеки та розвідки, міністерства закордонних справ), які б мали гарантувати безпеку своїх громадян та відповідний рівень захисту від терористичних акцій, сьогодні виявляються бездієвими. Якщо раніше світ очікував на виклики небезпеки з боку окремих військових структур чи національних держав, то в умовах глобалізації таку небезпеку становить глобальний тероризм, основними суб'єктами реалізації якого стають так звані "мережі субдержавних злочинців", "неурядові організації насильства".

Глобальний тероризм являє собою сукупність інструментів силового характеру, спрямованих на досягнення провокаційних цілей у межах загальнопланетарного масштабу. Будь-який терористичний акт спрямований на дестабілізацію соціальних інститутів шляхом насилля, що здійснюється з боку окремих транснаціональних угруповань, об'єднаних на основі спільної ідеології. Технологія глобального тероризму реалізується за допомогою відповідних форм "символічного залякування" громадськості з використанням різних силових методів (фізична розправа). До них належать різні форми циркуляції чуток, висвітлення терористичних актів у ЗМІ та радикальна діяльність окремих угруповань, які є безпосередніми суб'єктами реалізації тероризму. Такий контекст аналізу цієї проблематики визначає теоретико-методологічне та практико-прикладне її розроблення в межах сучасної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. На думку експертів державного департаменту США, глобальний тероризм являє собою "навмисне, політично мотивоване насильство, здійснюване угрупованнями субдержавного рівня або нелегальними агентами, які беруть участь у воєнних діях, щоб впливати на відповідну аудиторію" [1]. Відомий американський дослідник з питань міжнародного права Р.Фалк акцентує увагу на двох визначеннях глобального тероризму. Відповідно до цього вчений розглядає тероризм як "будь-який тип політичного насильства, який не має адекватного морального та юридичного виправдання, незалежно від того, хто до нього вдається - революційна група або уряд". У другому випадку під тероризмом учений розуміє "політичний екстремізм, який включає насилля проти невинних особистостей" [2, с. 71]. Лондонський щотижневик "Економіст" розглядає глобальний тероризм крізь призму раціоналізму та послідовності, оскільки він являє собою "залякувану, чітко розраховану спробу застосування насилля для досягнення певних цілей" [3, с. 11].

У контексті визначення сутності глобального тероризму передусім йдеться про допустимість та недопустимість насилля над невинними людьми. Це, у свою чергу, дає змогу чітко ідентифікувати цивілізованість форм розгортання воєнних конфліктів, адже в сучасних умовах вони набувають варварських форм, оскільки немає чіткої межі між ворогами та мирним населенням. На думку Г.Мирського, характерною особливістю сучасного глобального тероризму є те, що він "призводить до знищення мирного населення та відповідного завоювання територій" [4, с. 38].

Важливу роль у сприйнятті масовою свідомістю глобального тероризму відіграють глобальні засоби масової інформації. На думку У.Бека, телевізійні кадри 11 вересня 2001 р., що засвідчили "жахливі картини терору, відразливі кадри масового вбивства та самовбивства, показані в "живому" ефірі як певне телешоу, не лише приголомшили людей у всьому світі, а й викликали відповідну політичну реакцію" [5, с. 11]. Цим підтверджується думка американського дослідника Р.Фалка про те, що "головною мішенню терористів стають люди, які, затамувавши подих, стежать за розгортанням подій на екранах телебачення... терористи сьогодні таким чином намагаються використати насилля в символічному сенсі, щоб у такий спосіб охопити багатомільйонну аудиторію глобального світу" [2, с. 14]. У свою чергу, це свідчить про те, що саме розвиток глобальних засобів масової інформації "ослаблює національні механізми управління громадською думкою", в результаті чого "безпека більшості населення планети потрапила в залежність від країн - власників ракетно-ядерного потенціалу" [6, с. 18]. Це пов'язується з тим, що одним із засобів реалізації глобального тероризму є інформаційна пропагандистська мережа, яка за допомогою Інтернету та супутникового зв'язку забезпечує налагодження зв'язку між державами, що й привело до виникнення того, що головним атрибутом сильної держави стало право на насилля.

Отже, саме ЗМІ формують відповідне соціально-економічне та геополітичне середовище для сприйняття масовою свідомістю глобального тероризму. Саме телепростір досить часто може виступати головним збудником різних форм терористичних актів. Підтвердженням цього можуть слугувати дослідження, проведені американськими та французькими психіатрами, які опитали понад 300 терористів, зокрема тих, які викрадали літаки, при цьому 98% з них стверджували про вплив на них відповідної медійної продукції (інтерв'ю з терористами, репортажі, які висвітлювали насильницькі дії, бойовики, гангстерські фільми) [2]. Сьогодні навіть можна стверджувати, що інформаційний простір досить часто і підштовхує терористів до окремих насильницьких дій. Тероризм закономірно в медійній сфері вважається "новиною високої якості", у результаті чого самі "ЗМІ, навіть не усвідомлю-

ючи цього, працюють на терористів, створюючи для них відповідне пабліситі" [2, с. 158].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті - здійснити концептуальний аналіз тероризму як виклику суспільному розвитку. Досягнення мети зумовлює необхідність вирішення відповідних завдань: з'ясувати причини виникнення глобального тероризму, виявити основні його рівні та форми, дослідити особливості впливу глобального тероризму на виникнення міжцивілізаційних конфліктів у розвитку сучасного світу, конкретизувати наслідки глобального тероризму для розвитку сучасного світу, проаналізувати механізми боротьби з ним.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Основними причинами виникнення глобального тероризму є глобальні конфлікти, до яких ми відносимо транснаціональні зіткнення інтересів суб'єктів глобального простору (державами) на основі принципової відмінності у культурній, політичній та релігійній сферах. Одну із причин виникнення глобального тероризму У.Бек убачає в неоліберальній ідеології, і, відповідно, неоліберальній політиці держави. Для цього він навіть підбирає метафоричне оформлення: "держава просто умертвляє себе неолібералізмом", відкриваючи тим самим простір для глобального тероризму. Саме тому, на думку У.Бека, "особливість терористичних загроз в умовах глобалізації полягає в тому, що їх результатом є зростання насилля у світі і поширення ідеї насилля та насильницьких дій у суспільстві" [5, с. 110]. Це є доказом того, що саме відчуття небезпеки породжує нові виклики у функціонуванні всіх сфер суспільного життя.

З позицій іншого російського дослідника - Д.Ольшанського однією з причин виникнення глобального тероризму є "революційне нетерпіння та почасти маніпулятивне і кровожадне політиканство" [7, с. 67]. До причин виникнення глобального тероризму В.Л.Іноземцев відносить також політичне протистояння двох частин світу. Фактично це свідчить про безпосередній поділ світу в умовах глобалізації на дві частини, де одна намагається нав'язати мусульманську систему цінностей, а друга робить спроби протистояти цьому, застосовуючи при цьому відповідні політичні інструменти [8]. Не менш важливу роль у виникненні глобального тероризму відіграють новітні досягнення науково-технічного прогресу, генні технології, нанотехнології, новаційні технології, які, з одного боку, провокують певні терористичні дії, а з другого - є важливим інструментом їх реалізації.

Світогляд глобального тероризму сьогодні базується на таких позиціях, як переконання, подвійність, прагнення людської солідарності у боротьбі зі злом, порушення моральних та юридичних канонів, які виправдовують терористичні дії і приводять до необхідності сповідування ідеології тероризму. Самоціллю різних форм терористичних акцій у глобальному світі є досяг-

нення певних цілей, що виступають у формі певного абсолюту, відповідно до якого і скеровується їх терористична діяльність.

Основними рівнями глобального тероризму є міжнародний і транснаціональний.

Міжнародний тероризм є такою формою тероризму, яка виходить за межі локальних конфліктів і являє собою найбільші виклики для розвитку сучасного світу. Міжнародність тероризму закономірно проявляється "через взаємодію різних локальних терористичних груп" [9, с. 49]. Передусім ідеться про взаємодію терористичних структур між державами в контексті реалізації спільних глобалізаційних інтересів. Реальним прикладом цього може слугувати підписана в 1985 р. угода про спільні дії між французькими та німецькими терористичними структурами. В Чечні й Афганістані існують навіть так звані інтернаціональні терористичні "братства".

З'ясовуючи сутність міжнародного тероризму, дослідники виокремлюють його основні форми, які залежать від реалізації відповідної системи цінностей. До них, зокрема, відносять антизахідну (базується на збереженні національної незалежності), антиамериканську (породжує комплекс неповноцінності у всіх народів, які не підтримують ідею американізації) та антиізраїльську (залежність палестинських арабів від ізраїльтян, яка базується на невизнанні поділу Палестини на дві держави відповідно до рішень ООН) системи цінностей, які можуть виступати джерелом виникнення глобального тероризму. Таким чином, окремі країни світу, які намагаються позбутись комплексу неповноцінності, породжують окремі структури, для яких характерні екстремістські настрої, і забезпечують реалізацію міжнародних форм тероризму. Слід зазначити, що такі терористичні структури, як правило, мають антиглобалістичний характер і тим самим протистоять поширенню глобальної системи цінностей, яка перешкоджає реалізації національних інтересів. Фактично йдеться про певну монополізацію впливу з боку певних терористичних структур, які підривають основи національної самобутності окремих держав.

Одним із перших проявів транснаціонального тероризму в умовах глобалізації закономірно вважаються події 11 вересня 2001 р., які мали на меті спровокувати США на удар у відповідь не лише ісламському світові, а й так званим країнам третього світу. На думку Д.Малишевої, "унікальність ситуації, пов'язаної із транснаціональним релігійним екстремізмом, полягає в тому, що саме через нього світ вперше стикнувся з ворогом, який не ставить конкретних політичних завдань, виконання яких і привело б до досягнення миру та спокою, але, оголосив війну західній цивілізації, а тим самим і всім, хто перебуває за межами Європи та Північної Америки, режимам, структурам, об'єднанням, індивідам, тобто всім тим, хто, на думку таких фанатиків у релігійному образі, підпорядкувався цій цивілізації" [10, с. 22]. Фактично

це свідчить про те, що ісламський світ, розпочавши "війну без правил", розв'язав глобальний, міжцивілізаційний конфлікт. Як вважає Д.Малишева, саме "глобалізація породила специфічну форму релігійного екстремізму, який давно вийшов за межі країн та релігій, а тому становить реальну загрозу міжнародній безпеці" [10, с. 26-27]. Це в майбутньому може призвести до так званого "зіткнення цивілізацій", яке описував С.Хангтінгтон.

Важливою характерною ознакою транснаціонального тероризму на відміну від міжнародного є те, що він чітко не обмежується окремими територіальними вимірами, оскільки має детериторіальний характер. За таких умов у нього значно більші потенціал та ресурси, аби реалізовувати єдину воєнну політику, формуючи єдину транснаціональну мережу терору. Проте сьогодні більшість теоретиків та практиків у сфері глобального тероризму наполягають на тому, що транснаціональний тероризм як такий неможливий без активної участі держави та її політики. Елементарним поясненням цього, на думку У.Бека, є "бездержавність, відсутність функціонування державних структур, що й призводить до виникнення тероризму" [11, с. 14].

Залежно від специфіки інтересів та сфер розгортання глобальний тероризм поділяється на окремі форми: ідейний, політичний, націоналістичний, патріотичний, релігійний, економічний.

Ідейний тероризм. Така форма тероризму визначається несумісністю різних ідейних принципів, які сповідуються окремими суб'єктами (держави, транснаціональні компанії (ТНК)). Концепції суспільного розвитку в межах різних країн світу мають певну спрямованість. Наприклад, ідеї суспільного розвитку західного світу принципово відрізняються від притаманних іншій частині світу. В цьому плані, на думку С.Хангтінгтона, пріоритетними ідеями західного світу є індивідуалізм, лібералізм, конституціоналізм, права людини, рівність, свобода, панування закону, демократії, вільний ринок, відокремлення церкви від держави. Окремі спроби пропагувати ці ідеї з боку західного світу наштовхуються на протистояння з боку мусульманського світу, який повною мірою не поділяє такі ідеї. Здебільшого тут йдеться про протистояння між західним та мусульманським світом, яке і породжує різноманітні форми ідейного тероризму. Саме тому згідно з позицією С.Хангтінгтона "головною проблемою, яка сьогодні постає перед західним світом, є іслам як інша цивілізація, народи якої переконані в перевагах своєї культури, тоді коли головною проблемою для ісламського світу залишається західна цивілізація, народи якої переконані в універсальному характері своєї культури, залишають за собою право поширювати та нав'язувати всьому світові свою культуру [12, с. 217-218]. Саме тому в контексті розгортання глобального ідейного тероризму важливе значення має політика Заходу: визначення того, яку роль для себе він обере, чи й надалі буде продукувати вплив своєї системи цінностей і, таким чином, провокувати різні форми ідейного тероризму,

чи все ж таки намагатиметься узгоджувати свої інтереси з глобальним світом у цілому. Така політика Заходу, аби уникнути ідейного тероризму, має забезпечити збереження культурної самобутності глобального світу, щоб таким чином не допустити зіткнення цивілізацій.

Політичний тероризм. Це форма тероризму, яка характеризується виникненням окремих угруповань, що забезпечують реалізацію відповідних політичних цілей у межах окремих національних держав. Такі угруповання, які мають політичний характер, передусім ставлять за мету фізичне знищення окремих політичних лідерів у межах окремих держав. Слід також зазначити, що політичний тероризм здійснюється з метою посилення окремою державою свого впливу, зміцнення безпеки своїх громадян. Проте політичні цілі в межах кожної національної держави тлумачаться по-своєму: в межах одних політичний терорист може слугувати реалізації гуманних цілей, у межах інших - антигуманних. Політичний тероризм у такому разі може знайти певне виправдання, якщо він спрямований проти ворогів нації, але якщо від нього страждають невинні люди, то жодних виправдань він мати не може. Досить часто політичний тероризм підміняється державним, що з методологічного погляду не завжди правильно, оскільки останній завжди стосується реалізації методів насилля, які здійснюються з боку держави щодо суспільства. У такому разі державний тероризм має на меті реалізацію державницьких ідей шляхом застосування насилля до своїх громадян.

Націоналістичний тероризм. У контексті розуміння національного тероризму необхідно досить чітко розмежовувати поняття етнічного тероризму, який, на думку французького дослідника А.Мене, характеризується такими поняттями, як "територія, кров, ідентичність", і націоналістичного тероризму, який характеризується поняттям монолітності або відкритості" [13, с. 16]. Виходячи з цього основним ідеологічним засобом розгортання націоналістичного тероризму є посягання на відкритість та самоідентичність національного розвитку (мова, культура). У такому плані навіть можна вести мову про виникнення національного тероризму між окремими націями в межах окремої держави, які мають спільні елементи національної ідентичності. Як вважає С.Хангтінгтон, "у сучасному світі головні конфлікти будуть розгортатись між націями та групами, які належать до різних цивілізацій, а тому зіткнення між цивілізаціями буде домінувати у світовій політиці" [14, с. 25]. Водночас дослідник переконаний у тому, що "культурні характеристики є менш мінливими, на відміну від політичних та економічних" [14, с. 27]. Дещо іншого погляду дотримується італійський дослідник Ф.Ботіччері, згідно з яким нинішні етнічні конфлікти переважно відбуваються не між цивілізаціями, а скоріше в середині їх, а тому вони завжди матимуть не цивілізаційний, а етнічний характер [15].

Етнічна належність є важливим фактором, що визначає відповідну модель поведінки окремої держави у світі, і якщо така поведінка не поділяється однією з країн, конфлікт є неминучим. Етнічний тероризм є найбільш небезпечним глобалізаційним викликом у розвитку сучасного світу, оскільки він породжує різні форми "локального тероризму" і спрямований проти етнічних співтовариств, які борються за свободу та незалежність нації. Більше того, відмежуватись від етнічного співтовариства значно складніше, ніж поміняти свої політичні чи навіть релігійні переконання.

Націоналістичний тероризм за своєю суттю не може бути відмежованим від патріотичного, провокуючи тим самим відповідні форми партизанської війни.

Патріотичний тероризм. Така форма тероризму базується на прагненні окремої держави протистояти глобалізаційним викликам шляхом патріотичного розвитку. В цьому плані в межах окремих держав світу виникають певні організації, діяльність яких має радикально-націоналістичний характер і спрямована на тотальне відстоювання націоналізму у його крайніх формах. Досить часто це зачіпає не лише інтереси мирного населення, а й перешкоджає його фізичному існуванню, якщо воно навіть сповідує "правильну" національно-радикальну форму інтересу. В західноєвропейському світі такі терористичні угруповання мають на меті не лише вплинути на діяльність урядів, а й спровокувати їх на дії, які б викликали хвилю протистояння владі з боку громадськості, тобто такі терористичні угруповання передусім прагнуть до залякування влади, аби та вдавалась до різних насильницьких форм. Відповідно до цього, на думку Г.Мирського, "терористи замість посягань на державних діячів планували, а інколи і здійснювали акції, метою яких було посіяти жах та паніку, викликати у країнах хаос, справитись із яким уряд міг би лише драконівськими методами" [4, с. 40].

Релігійний тероризм. Найбільш небезпечним є релігійний тероризм, що ґрунтується на релігійному факторі. Така форма тероризму має транснаціональний характер. Саме транснаціональний тероризм найбільш адекватно розкриває характер сучасного глобального тероризму, оскільки він передусім указує на загальнопланетарний характер його дій. Релігійні терористичні угруповання акумулюються навколо ідеї сповідування святості віри, без будь-якої терпимості чи жалю.

Основою виникнення сучасного транснаціонального релігійного тероризму є ідеологія фундаменталізму, яка має на меті встановлення суспільного устрою мусульманського світу виходячи із принципів Корану. Фундаменталізм, який базується на принципі повернення до джерел релігії, форми сповідування якої видозмінювались протягом багатьох століть, сьогодні породжує вкрай радикальні засоби його реалізації. Тут ідеться про радикальні форми нав'язування з боку ісламського світу цінностей та норм життєдіяльності, абсолютно "чужих" для західноєвропейського світу. Це вказує

на те, що глобалізаційним викликом для сучасного світу є зіткнення інтересів двох цивілізаційних культур - ісламської та християнської, що, у свою чергу, свідчить про те, що саме релігійний тероризм як певна ідеологія впливає на свідомість віруючих, спонукаючи їх до відповідних форм дій. Власне тому досить часто релігійними терористами стають люди, які не самостійно прийшли до переконання у святості відповідної релігійної доктрини, а виявились втягненими у терористичні акції за допомогою впливу з боку окремих терористичних структур. Це підтверджує взаємозв'язок релігійного та політичного факторів у виникненні глобального тероризму. Виходячи із цього постає питання щодо індивідуального чи колективного фактора у зародженні тероризму як глобального явища. Так, на думку М.Креншо, важливу роль у виникненні глобального тероризму відіграють саме терористичні угруповання, які об'єднують навколо себе однодумців" [17, с. 9]. У результаті цього такі однодумці можуть з'явитися у будь-якому куточку світу, і в межах будь-якої держави вони можуть засновувати свої терористичні об'єднання. Форми трансцендентного єднання між терористичними організаціями, які базуються на спільній ідеї, здобувають більший потенціал впливу на розвиток сучасного світу, а тому ці організації цілком можна віднести до глобальних.

Економічний тероризм. Така форма глобального тероризму характеризує застосування різних форм насилля в господарсько-економічній сфері. Тут переважно йдеться про тиск на суб'єктів господарської сфери та насильство, реальним підтвердженням чого виступає наркоманія та работоргівля. Економічний тероризм здебільшого призводить до виникнення таких його видів, як "кримінально-крадіжницький тероризм" (угон літаків, захоплення заручників з метою отримання матеріального викупу) та інформаційний тероризм (хакерський), спрямований на насильство в інформаційній сфері, хакерство, зламування електронних банківських кодів та ін.

Кожна із форм глобального тероризму має свої механізми боротьби з ним, механізмів мирного їх усунення не існує. Цивілізований світ не може сьогодні вдаватись до глобального тероризму як альтернативної форми вирішення міжцивілізаційних конфліктів. Саме тому, аби максимально протистояти такому виклику глобалізаційного розвитку, як тероризм, країнам сучасного світу доцільно насамперед об'єднатись між собою. Кожна із країн сьогодні має на офіційно-дипломатичному рівні усвідомити, що основним глобалізаційним викликом для вітчизняного розвитку є універсалізоване визнання терористичних загроз. У результаті цього у світі сьогодні створюються й надалі мають створюватись спеціальні інституційні структури, які в ідеалі мають протистояти викликам тероризму. Варті уваги спроби протистояти глобальному тероризму, що робилися у США, де неодноразово порушувалось питання про необхідність програми Національної протиракетної

оборони. Однак уже сьогодні це питання втрачає актуальність, адже стало цілком зрозумілим, що поодиноці жодна із країн світу вже не здатна боротись із глобальним тероризмом. Виходячи із цього слід поставити питання про створення окремих антитерористичних альянсів, які б протистояли викликам впливу глобального тероризму у світі. Проте у виникненні та функціонуванні таких антитерористичних структур, на думку У.Бека, криються відповідні глобалізаційні виклики. Так, зокрема, глобальний тероризм, "з одного боку, призводить до появи нових форм політичних альянсів, спрямованих проти спільних загроз, а з другого - він посилює регіональну різночасовість або ж і нерівність між країнами, що підпадають під такі виклики" [5, с. 13].

Отже, для подолання викликів глобального тероризму світ має докласти відповідних глобальних політичних зусиль, які б єднали націю і світ у боротьбі зі спільним ворогом та спільними глобалізаційними викликами суспільному розвитку. Це також підтверджує і те, що сьогодні світ має шукати глобальні рішення у боротьбі з глобальним тероризмом виключно шляхом консультацій та дипломатичних перемовин. При цьому важливим є і те, що в умовах глобалізації за кожною державою зберігається монополія на реалізацію власної, національно регламентованої технології протистояння глобальному тероризму.

Одним із засобів протистояння викликам глобального тероризму є формування ефективної системи державного управління. Важливим інструментом національних держав у протистоянні глобальному тероризму є реалізація принципів міжнародного права, які не повинні суперечити національним системам права. Це свідчить також і про те, що будь-які транснаціональні структури, які покликані протистояти тероризму, мають спиратись передусім на принципи права. Сьогодні не може бути будь-яких моральних чи політичних виправдань тероризму виходячи із відповідних його ідейних доктрин. Все більше дослідників наполягають на необхідності "розробити та ратифікувати міжнародну конвенцію проти тероризму, яка б не лише тлумачила це поняття, а й ставила вимоги міжнародного переслідування терористів на правову основу, тим самим створюючи єдиний універсальний правовий простір" [18, с. 11].

Наявність потужної міжнародно-правової основи боротьби з тероризмом дає змогу спростити процедуру видачі злочинців, залучення воєнних сил та судових інституцій, у цілому виробити чітку систему врегулювання конфліктів, спричинених терористичними актами. Відповідно до цього держави світу здобудуть однакові інструменти протистояння глобальному тероризму і підвищать свій потенціал у боротьбі зі спільним ворогом. Лише сильна держава може гарантувати безпеку своїх громадян у протистоянні глобальному тероризму на правовій основі.

Проте тут відразу ж постає питання, як змінюється специфіка функціонування держави, що зазнала терористичного акту, а головне - чи здатен він посилити державу, чи все ж таки її послабити. З одного боку, він послаблює форми функціонування національної держави, а з другого - призводить до виникнення нової організаційно-інституційної основи розвитку та безпеки держави - глобальних альянсів. В умовах глобалізації зовнішня та внутрішня безпека держави перебувають у майже тотожних умовах. Адже саме через реалізацію глобальної безпеки сьогодні можна досягнути відповідного рівня національної безпеки.

У.Бек ставить питання про "необхідність транснаціоналізації держав, які в умовах глобалізації мають відмовитись від частини свого суверенітету, щоб таким чином у межах глобального простору вирішити частину своїх національних проблем" [5, с. 117]. Унаслідок цього окрема національна держава здобуде національну безпеку лише долучившись до відповідних глобальних структур. Однак, на думку Ч.Мюррей, скорочення національної автономії та розширення національного суверенітету зовсім не означає, що вони є логічно несумісними між собою поняттями. Більше того, вчений виходить з того, що "економічна залежність, культурна диверсифікація, військове, правове та технічне співробітництво між державами в умовах глобалізації автоматично призводять до скорочення автономії, а тим самим до втрати суверенітету" [19, с. 7]. Проте саме умови глобалізації ставлять державу перед викликами, які в разі правильної державної політики можуть обернутись перевагами суспільного розвитку. Передусім тут йдеться про те, що глобалізація відкриває "еру транснаціонального співробітництва", яке може забезпечити ефективну реалізацію спільних інтересів між державами. Саме тому, аби протистояти суспільним викликам глобального тероризму, держави мають об'єднати свої зусилля для вироблення нових координат державно-управлінських рішень, які б чітко узгоджувались із рішеннями не лише окремих держав, а й транснаціональних структур. Переважно йдеться про так зване транснаціональне співробітництво між державами та транснаціональними структурами, яке в майбутньому стане ефективним засобом у протистоянні глобальному тероризму. Важливим при цьому є те, що боротьба із глобальним тероризмом сьогодні має вестись не лише у військово-політичному контексті, а переважно і в економічному та політичному, що підвищить ефективність контртерористичної стратегії в глобальному світі.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Глобальний тероризм спрямований на деіндивідуалізацію, оскільки держави чи окремі угруповання в межах глобального простору, вдаючись до терористичних актів, передусім протиставляють себе іншим державам, усьому світу. Це є свідченням того, що більшість держав мусульманського світу "колективну самоідентичність ставлять вище від свободи

індивідуального вибору". Передусім це пов'язується із ісламськими традиціями. Для протистояння цьому західний світ має насамперед прагнути до самовизначення, збереження своєї ідентичності за рахунок формування фундаментальної системи цивілізаційних цінностей.

Аналіз суспільних викликів глобального тероризму дав змогу, зокрема, розкрити основні причини його виникнення (бідність, соціальна, міжнародна нерівність, локальні та регіональні конфлікти, диктат з боку крайніх лідерів глобального простору (Америка, Китай, мусульманські держави)), форми та засоби протистояння глобальному тероризму. Водночас глобальний тероризм породжує такий виклик, як глобальна міграція, що і визначає перспективи подальшого розроблення цієї проблематики в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Контур мирового будущего. Доклад по "Проекту-2020" Национального разведывательного совета США на основе консультаций с независимыми экспертами со всего мира. Декабрь 2004. - Режим доступа : [//www.hia.gov](http://www.hia.gov)
2. International Terrorism. Characteristics, Causes, Controls / Ed. by Charles W. Kegley Jr. - N. Y., 2002. - 378 p.
3. In Search of an East Asian Development Model / Ed. by P. L. Berger and H.-H. M. Hsiao. - New Brunswick, 2004. - P. 4. - 456 p.
4. *Мирский Г.* Современный терроризм в контексте глобализации. Дракон встает на дыбы (О международном терроризме) / Г. Мирский // Мировая экономика и междунар. отношения. - 2002. - № 3. - С. 36-46.
5. *Бек У.* Что такое глобализация? Ошибки глобализма - ответы на глобализацию / У. Бек ; пер. с нем. А. Григорьева и В. Седельникова. - М. : Прогресс-Традиция, 2001. - 304 с.
6. Устав Об'єднаних Націй. - К. : [б. в.], 2002. - 77 с.
7. *Ольшанский Д. В.* Психология терроризма / Д. В. Ольшанский. - СПб. : Питер, 2002. - 288 с.
8. *Иноземцев В. Л.* Вестернизация как глобализация и "глобализация" как американизация / В. Л. Иноземцев // Вопр. философии. - 2004. - № 4. - С. 58-69.
9. *Хорос В.* "Крона", "Корни" и "Климат" терроризма / В. Хорос // МЭМО. - 2002. - № 3. - С. 47-49.
10. *Мальшева Д. Б.* Россия и Мусульманский Север в водоворотах нового миропорядка : сб. ст. / Д. Б. Мальшева ; Рос. Акад. наук, Ин-т миров. экономики и междунар. отношений. - М. : ИМЭМО РАН, 2003. - 729 с.
11. *Бек У.* Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек ; пер. с нем. - М. : Прогресс-Традиция, 2000. - 489 с.
12. *Хантингтон С.* Столкновение цивилизаций и преобразование мирового порядка. Новая постиндустриальная волна на Западе / С. Хантингтон. - М. : [б. и.], 1999. - 672 с.
13. Carattere dell'idenito. Filosofico forum dello politico et sociologico perspective. Sv. Paul. - 2003. - 520 p.
14. *Хантингтон С.* Запад уникален, но не универсален / С. Хантингтон // Мировая экономика и междунар. отношения. - 1997. - № 8. - С. 14-36.

15. Face di globalizzazione: Inter a locale dimensione de developmento / Ed. by Shahid Yusuf, Simon Evenett, Weiping Wu. - Washington-Roma : Pace Bank, 2001. - XV. - 278 p.

16. Робертсон Р. Цивилизованный плюрализм против миросистемного монизма / Р. Робертсон. - М. : [б. и.], 1999. - 459 с.

17. Crenshaw M. Terrorism and International Cooperation / M. Crenshaw. - N. Y., 1989. - 517 p.

18. In Search of an East Asian Development Model / Ed. By, P. L. Berger and H.-H. M. Hsiao. - New Brunswick, 2004. - P. 4. - 456 p.

19. Мюррей Ч. Laissez-Faire капитализм, ограничение функций правительства и стремление к счастью / Ч. Мюррей ; Cato Institute, США, докл. 12 апр. 2004 г. - СПб. : [б. и.], 2004. - 348 с.

Валентина Карлова,

кандидат наук з державного управління, доцент,

доцент кафедри соціальної

і гуманітарної політики НАДУ

Проблеми формування загальнонаціональної ідеології в Україні

У статті з'ясовується роль ідеології в консолідації суспільства, аналізуються проблеми формування загальнонаціональної ідеології як чинника розбудови Української держави, з'ясовуються її змістові компоненти, цінності, на яких вона має базуватися.

Ключові слова: ідеологія, нація, держава, національна ідеологія, національно-державницька ідеологія, інтегративна ідеологія, цінності.

The article reveals the role of ideology in the consolidation of society, analyzes the problems of forming of general national ideology as a factor of development of Ukrainian state; it turns out its content components, and also values which it must be based on.

Key words: ideology, nation, state, national ideology, national state ideology, integrative ideology, values.

Постановка проблеми. Світовий досвід переконує, що країна може досягти успіхів у своєму економічному, соціально-політичному, духовному розвитку за умови, якщо вона має відповідну ідеологію, засновану на цінностях, що поділяються більшістю суспільства. Стимулюючи позитивні зміни в суспільній свідомості, ідеологія роз'яснює сенс процесів, що відбуваються в суспільстві, допомагає усвідомити цілі та завдання розвитку держави. Прикладом цього слугують десять років "нового курсу" Ф.Рузвельта, плану Маршалла в Європі, повоєнних реформ у Японії, ринкових перетворень у Китаї, які здійснювалися під прапором боротьби за реалізацію певних ідео-